

ORDU İLİ TARİHİNDE SUFİ KOLONİZASYONU VE "ABDALAN-I RÛM"

Mehmet FATSA*

ÖZ

Bugünkü Ordu iline tekabül eden coğrafyanın tarihinde "*Abdal*" imlasiyla kaydedilen üç önemli şahsiyet söz konusudur. Bunlar Kabataş ilçesinde Şid Abdal, Turnasuyu'nda Şeyh Piro/Abdal ve Karacaömer Beldesi'nde Sâmit Abdal'dır. Söz konusu şahsiyetlerden üçünün de 14.yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıktıkları görülmektedir. Bu tarih Hacemiroğulları Beyliği'nin bölgede egemen olduğu zaman dilimidir. Ordu yöresi Abdalan zümresini temsil eden bu dervişler, sanıldığı gibi aksine Batınî olmayıp, savaşarak fetih sürecine iştirak eden; köylerde zaviyeler ve camiler kurarak iskan sürecine katılan bir karaktere sahiptirler.

Anahtar Sözcükler: Ordu, Sufi Kolonizasyonu, Abdalan- Rûm.

SUFİ COLONIZATION AND "ABDALAN-I RUM" IN THE HISTORY OF ORDU PROVINCE

ABSTRACT

Three prominent figures should be credited as "Abdals" (a term attributed to the wandering dervishes) in a geography that corresponds to the province of Ordu at present. They are, namely, Şid Abdal from Kabataş County, Şeyh Piro from Turnasuyu County and Samit Abdal from Karacaömer County. It is worth noting that all the three Abdals appeared in the last quarter of the 14th century, when Hacemioğulları (a dynasty) reigned in the region. These dervishes who represented the Abdalan community in Ordu region were unusually *non-Batini*, took part in the process of conquest and got involved in the settlement process through establishing mosques and zawiyahs (Islamic religious schools) in villages.

Keywords: Ordu, Sufi Kolonizasyonu, Abdalan- Rûm.

---

* Araştırmacı-Yazar

Giriş

Anadolu'da özellikle uçlarda fetih ve iskân sürecine aktif olarak katılan derviş zümresi kast edilerek yapılan tanımlamalarda bu zümre "*Abdalan-ı Rûm*" terkihiyle ifade edilmiştir. Osmanlı Beyliği'nin kuruluş yıllarını anlatan Aşıkpaşazade, Anadolu dervişlerini dört gruba ayırarak, bunları *Gaziyan-ı Rum*, *Ahiyan-ı Rum*, *Bacıyan-ı Rum* ve *Abdalan-ı Rum*¹ şeklinde ifade eder. Bunlardan *Ahiyan-ı Rum* Ahi Evren tarafından ve *Bacıyan-ı Rum* Fatma Ana tarafından kurulmuş sufi hareketi işaret eder. *Abdalan-ı Rum* denilen zümrenin kuruluş tarihi ve bir kurucusunun olup olmadığı konusu ise netlik kazanmış değildir. Kökeni Ortaasya'ya dayanan ve genellikle Moğol istilasından kaçan bahse konu dervişleri, bu yüzden kendinden menkul bir tarikatın mensubu gibi ele almanın pek de doğru bir yaklaşım olmayacağı, konunun uzmanları tarafından ifade edilmiştir.² Türkistan'dan esen züht rüzgârı, sözlü kültür olarak Anadolu'ya kadar ulaşarak bu zümre tarafından temsil edilmiştir.

Bu makalede, Ahilerle aynı coğrafyada yaşayan, fetih sürecinde kabileler arasında dini telkinatta bulunduğu kabul edilen söz konusu zümrenin, Ordu ilindeki varlığına işaret etmeye çalışılacaktır. Belgelerde Şid Abdal, Samid Abdal ve Şeyh Piro Abdal olarak geçen bu şahsiyetlerin, misyonlarını icra ederek Karadeniz Bölgesi tarihinde derin izler bıraktıkları söylenebilir.

Şid Abdal (Kabataş)

Ordu yöresinde *Abdalan* zümresinden olduğu anlaşılan en önemli zaviye, Kabataş ilçesinde Şid Abdal tarafından tesis edilmiştir. Bu tarihi şahsiyetin tahrir defterlerinde "*Şidli Dede*" imlasıyla yazıldığı da olmuştur. Onun Karadeniz Bölgesi'ni kendisine yeni yurt olarak seçme gerekçesinin, dini idealleri olduğundan yana kuşumuz yoktur.

Kabataş ilçesine bağlı Kuzköy'de yattığı belirtilen Şid Abdal'ın nereden ve hangi tarihte Ordu yöresine geldiği çok iyi bilinmiyor. Ondan bahseden en eski belge, kısmen yıpranarak silinmiş olan ve muhtevası dualar ve temennilerden ibaret 1342 tarihli Farsça bir belgedir. Bu belgede Şid Abdal'ın bulunduğu yer hakkında bilgi verilmemektedir. İkinci önemli belge ise Şid Abdal'a verilen 1395 tarihli şeyhlik icazetnamesidir.³ Buna göre Şid Abdal'ın babası Hızır-ı Rumî'dir ve manevî bakımından da Bayezid-i Bistamî

¹ *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Haz: A. Nihal Atsız, Ankara 1985, s. 195

² Süleyman Uludağ, "Abdal", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, I, İstanbul, s. 59; Ahmet Yaşar Ocak, "Babaîler İsyanından Kızılbaşlığa", *Geçmişten Günümüze Alevî Bektaşî Kültürü*, Ankara 2009, s. 43-45; Ömer Lütfi Barkan, "Kolonizatör Türk Dervişleri", *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara 1942, s. 287.

³ Söz konusu belgeler, Bahaeddin Yediyıldız tarafından tercüme edilmiştir. Bkz. Bahaeddin Yediyıldız, "Kuzköy Yatırı ya da Abdalan-ı Rum'dan Şit Abdal", *Ordu Tarihinden İzler*, İstanbul 2000, s. 159-163.

hazretlerine bağlıdır. İcazetnamede birtakım öğütlerde bulunulduktan sonra, lakabı "*Halil*" olan Hz. İbrahim gibi, gelen gidene sofrasını eksik etmemesi tembih edilmektedir. Bahaeddin Yediyıldız, Hz. İbrahim'e olan bu izafet nedeniyle Şid Abdal'ın halk arasında "*Şeyh Halil*" şeklinde de şöhret bulduğu tespitinde bulunur.

Ne var ki, bu belgelerden Şid Abdal'ın menşei ve Ordu yöresine geldiği tarihi çıkarmak çok mümkün gözükmemektedir. Fatih devrinde tamamlanan 1455 tarihli tahrir defterinde ise, Kuzköy'de oturan Şeyh Hasan adlı bir dervişin, Şid Abdal'ın oğlu olduğu ve zaviyede şeyhlik yaptığı, ayrıca köyün malikâne hissesinin de Şid Abdal zaviyesine tahsis edildiği haber verilmektedir.⁴ İşte bu son bilgiyle birlikte düşünüldüğünde, onun 14.yüzyılın başlarıyla 15.yüzyılın başları arasında yaşayarak uzun bir ömür sürdüğü ve soy olarak da Arap kökenli olabileceği ihtimali ortaya çıkmaktadır.

Cömertliği ile Hz İbrahim'e benzetilen Şid Abdal bölgeye gelmeden evvel sözünü ettiğimiz ilk belgelere konu olmuş, yaşının kemale erdiği bir zaman diliminde de Ordu yöresine gelerek zaviyesini tesis etmiştir.⁵ Bölge Hacıemiroğulları tarafından 1390'lı yıllarda fethedilip iskana açıldığına göre, bu tarihten tahrir kaydının yapıldığı tarihe kadar yaklaşık 60 yıla yakın bir süre geçmiştir. Bu durumda Şid Abdal, ömrünün son yıllarında, fetih sırasında aşiret kuvvetleri içinde buraya gelmiş ve fetih faaliyetine katıldığı, yani "*alp erenlik*" hizmetinde bulunduğu için köyün malikâne hissesi de kendisine *kılıç hakkı* olarak verilmiş olmalıdır.

1485 tarihinde Şid Abdal zaviyesinde şeyhlik makamında Kutlu Paşa oğlu Hüseyin adlı şahsın bulunduğu görülmektedir. Bu şahsın Şid Abdal'ın akraba-i taallukatından olma ihtimali yüksektir. Zira tahrir defterinde yer alan "*kadimlik yurtlarına muaf*" ifadesi, Kutlu Paşa oğlu Hüseyin'in de eskiden beri, zaviye hizmetinden ötürü vakıf hissesine ortak olduğuna işaret eder.⁶ Ayrıca devletçe verilen bir ayrıcalığın şeyh ailesinden hariç bir kişiye tanınması da pek mümkün değildir.

Şid Abdal zaviyesinin 16 ve 17. yüzyıllarda da aktif olduğu, verilen görevleri sürdürme konusunda istikrarını koruduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 1547 tarihinde zaviyenin bulunduğu Kuzköy halkı arasında Hüseyin oğlu Emirhan adlı şahsın zaviyedar olarak görev yaptığı;⁷ II. Selim (1569-1574) devrine ait kayıtlarda ise Şeyh Emirhan'ın başında bulunduğu zaviyede, görevli sayısının arttığı görülmektedir. Söz konusu kayıt şöyledir:⁸

⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Tapu Tahrir Defteri (TT)*, nr. 13, s. 223.

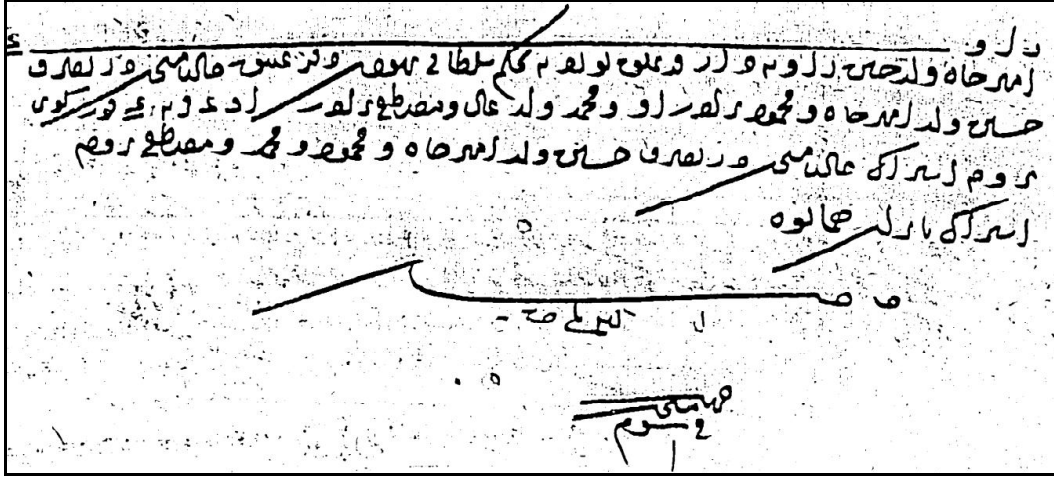
⁵ Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Tarihinden İzler*, s. 150.

⁶ Bahaeddin Yediyıldız-Ünal Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları -II*, Ankara 2002, s. 174.

⁷ BOA, TT, nr. 255, s. 289.

⁸ BOA, TT, nr. 557, s. 24.

"Zaviye-i Emirhan veled-i Hüseyin, zâviyedâr, kadimlik yurduna, be-hükm-i Sultânî, ber muceb-i defter-i atîk. Hâliyâ meşihat der tasarruf-ı Hüseyin veled-i Emirhan ve Mahmud birader-i o, ve Mehmed veled-i Ali ve Mustafa birâder-i o, an-karye-i Kuzköy, ber vech-i iştirâk. Haliyâ meşihat der- tasarruf-ı Hüseyin veled-i Emirhan ve Mahmud ve Mehmed ve Mustafa ber-vech-i iştirâk bâ-berât-ı hümâyûn"

Şid Abdal Zaviyesine Ait Bir Vakıf Kaydı (TT, 557/24)

Görüldüğü gibi Şid Abdal'ın neslinden gelen ve onun kurduğu zaviyede görev yaparak vakıf akarına ortak olan personel sayısında bir artış gözlenmektedir. Bu durum aslında Hüseyin oğlu Şeyh Emirhan döneminde zaviyenin öneminin arttığını göstermektedir. Nitekim 1613 tarihinde Şeyh Emirhan'a izafetle "zaviye-i Emirhan" başlığı altında 10 neferlik bir derviş topluluğunun ismine yer verilerek, bir "şeyhzâdegân" yani şeyhoğulları ailesinin oluştuğu ifade edilmektedir.⁹

1645 tarihinde Kuzköy'de 8 kişi zâviyedâr olarak kayıtlara girmiştir. Bunlardan Osman oğlu Hüseyin için "zaviyedâr-ı mezbûr, bâ-berât, kadimden muaf olup Beyazıt-ı Bistamî hulefası Şeyh Seyyid Dede evlâdları olmağla hânedan ref olunmak ferman olmağın kaydolundu, fi 17 Zilkade, sene 1055" denilerek, zaviyenin durumu hakkında ayrıntı verilmiştir. Yine aynı kayıtlarda Hızır oğlu Mahmud, Receb oğlu Rıdvan, Hüseyin oğlu Mustafa, Osman oğlu Ahmed, Bayram oğlu Ali, Ali oğlu Mehmed ve Receb oğlu Hasan adlı şahısların da ayrıcalıklı zaviyedar oldukları haber verilmiştir.¹⁰

Kuzköy zaviyesinin faaliyetlerini bu tarihten sonra, zaviyedarların hukukunu korumak için bölge kadısına gönderilen fermanlardan izlemek mümkün olmaktadır. Buna göre 1687 ve 1688 tarihli fermanlarda zaviye

⁹ Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyud-ı Kadime Arşivi, TD, nr. 169, s. 200.

¹⁰ Mehmet Öz-Fatma Acun, Orta Karadeniz Tarihinin Kaynakları-VII, Ankara 2008, s. 275.

vakfına hariçten yapılan müdahalelere atıfta bulunularak, haksızlıkların önlenmesi emredilmektedir. Yine 1706 tarihli bir berat ile Eyüp, İbrahim, Ahmed, Ebubekir, Hasan ve Hüseyin adlı şahısların zaviyedar oldukları ve bu şahısların vakıf gelirlerinden de müştereken istifade ettikleri bilgisi verilmiştir. Bu tarihlerde zaviyenin adı, 17.yüzyılda yaşadığı anlaşılan Şeyh Emirhan ile anılır olmuştur ki¹¹ muhtemelen bu şahıs, tarihi önemi nedeniyle hatırdaki kalmış, ön plana çıkmıştır.

Şid Abdal'ın mezhebi mensubiyeti meselesine gelince; Bu hususta ilk baş vurabileceğimiz kaynak kuşkusuz "*Bayezid oğlu*" diye ona izafe edilen 1342 tarihli, oldukça yıpranmış Farsça belgedir. Bahaeddin Yedi yıldız tarafından incelenip tercümesi yapılan bu belgenin baş kısmında "*namazların farzları... nafileler ve faziletler...Ramazan ve nafileler orucu.. yaptı. Zilhicce ve her ayın Beyz günlerinde İslam haccını yerine getirsin ve daima kendi nefisleriyle cihat içinde olsun ve şeytanın hilesinden emin olsun*"¹² denilerek, çok önemli ip uçları verilmektedir. Bu ifadeler zaviyenin kurulduğu 14.Yüzyıl başlarında Sünnî inanç ve yaşayış iklimini akla getirmektedir. Yani Şid Abdal'ın kendisi ve tekkesine mensup olanlar namaz, oruç, hac ibadetini yerine getirmenin ve hatta nafileler ibadet yapmanın gereğine, faziletine inanmaktadırlar.

Yine bu konuda Şid Abdal'a verilen şeyhlik icazetnamesinde de önemli ayrıntılarla konu biraz daha açıklığa kavuşturulmaktadır. 1395 tarihli şeyhlik icazetnamesinin dua kısmından sonra devam eden ifadeler şöyledir:¹³

"İmdi, Hicretin 797/1395'inci senesi aylarından haram aylara tesadüf eden Zilhicce ayının üçüncü gününde, zühd ve takva sahibi Bâyezid-i Bestâmî - Allah onun sırnı takdis etsin ve bütün Müslümanları onun bereketinden faydalandırın- halifelerinden biri olan Hızır'u'r-Rûmî oğlu sâlih, zâhid, abid ve nâsik (çok ibadet eden) bir zat olan Şeyh Şid Abdal, Halilullah olan Hz. İbrahim (a.s)'in yüce makamını ziyaret etti.Kendisine ilticada bulundu ve yüzü suyu hürmetine Allah'tan af diledi.(..) Sonra onun neslinden gelen İshak peygamberin kabrini ziyaret etti ve gözyaşları akıttı, şefaata niyaz etti. Ebeveynine, arkadaşlarına ve müritlerine hayır dualarda bulundu. Daha sonra Hz. Yakup peygamberin kabrine giderek, onun ruhanî feyzinden istifade etti. Sonra Yusuf peygamberin kabrine inerek dua etti..."

Bu ifadelerle bakarak, Şid Abdal'ın önemli kutsal mekanların bulunduğu Filistin topraklarını, Hebron (El Halil) şehrini gezdiği, buralarda türbesi bulunan Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakup peygamberleri ziyaret ettiği; hatta buralarda bir nevi riyazat eğitimi yapıp, dualar ile kemale erdiği

¹¹ Yedi yıldız, *Ordu Tarihinden İzler*, s. 167-181.

¹² Yedi yıldız, *Ordu Tarihinden İzler*, s. 157.

¹³ Yedi yıldız, *Ordu Tarihinden İzler*,s. 167-161-163..

anlaşılmaktadır. Bu ayrıntılar Şid Abdal'ın Anadolu'da ortaya çıkan ilk mutasavvıflardan biri olduğunu göstermektedir. Ondan bahseden bütün belgelerde Bâyezid-i Bestâmî neslinden ve tarikatından olduğu vurgulandığına göre, Arap kökenli bir derviş olma ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerekir. Ayrıca farz ve nafilâ namazlarını kılan, oruç tutan, hacca giden ve nefisine karşı cihat halinde olan; dolayısıyla Batınî itikattan uzak duran biridir. Ayrıca zaviye şeyhleri arasında "Ebubekir" ve "Osman" gibi Sünnî inanca işaret eden kişilerin bulunması da bu durumu doğrulamaktadır.

Sonuç olarak, 14.yüzyıl başlarında Filistin topraklarından çıkarak, muhtemelen Lübnan ve Suriye'deki kutsal mekanları da ziyaret ederek Anadolu'ya, oradan da cihat için Karadeniz Bölgesine gelen bir alp eren ile karşı karşıyayız. Bu kadar geniş bir coğrafyayı gezebilen, Hz. İbrahim ile diğer peygamberlerin türbelerinde riyazat ile meşgul olan Şid Abdal'ın, Arap diline ve İslam tarihine vakıf biri olduğundan kuşku yoktur. İcazetnamedeki beyanlar, onun *Bestamiye Tarikatı*'na bağlı bir zaviyede eğitim gördüğünü; çevresini etkileyebilen coşkun bir ruh haline sahip olduğunu göstermektedir.

Şeyh Piro/Abdal (Turnasuyu)

Abdalân zümresinin Ahilerden büsbütün ayrı olduğunu söylemek zordur. Zira bu grup içinde "Ahi" ön adını taşıyanların bulunması, Ahi hareketinin bu zümre üzerindeki etkisine işaret etmektedir. Nitekim Ordu merkeze bağlı Turnasuyu'nda 1455 yılında "ta'allukâtı Abdal, tekyedâr dervişlerdir, 11 nefer" tarzında ifade 11 kişilik derviş topluluğu arasında "Ahi" ön adı kullananların olması ilgi çekici bir durumdur. Zaviyenin diğer dervişleri Şeyh Piro, Hüseyin oğlu Şeyh Sa'dî, kardeşi Yâr Ali, Murat oğlu Mahmut, Şeyh Piro'nun kardeşleri Abdüsselam ve Pir Budak, Şeyh Mahmut, Şemseddin oğlu Ahmet ve Mahmut Fakih, "Abdal" denilen dervişin ta'allukâtı, yani akrabaları olarak zikredilmiştir.

Bunlardan Mahmut Fakih'in *imam* olarak kaydedilmesi de önemli bir ayrıntıdır.¹⁴ Bu şahsın *tekyedâr* sıfatıyla ayrıca imamlık da yaptığının belirtilmesi, başında 1455 yılı itibariyle Şeyh Piro'nun bulunduğu Abdal zaviyesinde bir mescit veya cami olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu tarihte Turnasuyu köyünde Şeyh Piro zaviyesinde görevli 11 nefer haricinde; 12 çiftçi ve 11 müsellemler'den daha söz edilmiştir ki, bunlar arasında bulunan Hacı Ömer Fakih ile Nebi Fakih adlı iki din bilgininin "*mülâzım-ı câmi*" yazıldığı görülmektedir. Bu durum Turnasuyu'nun Cuma namazlarının eda edildiği bir toplanma merkezi olduğunu; zaviyenin de cuma namazına gelenlere imaret hizmeti verdiğini ve aynı zamanda dervişlerin Bâtınî akımlardan uzak bir

¹⁴ BOA, TT, nr. s. 52-53; Turnasuyu'ndaki camide Hacı Ömer Fakih, Nebi Fakih adlı iki kişi daha görevlidir.

itikada sahip olduklarını göstermektedir. 1485'te zaviyedarlık görevi nedeni ile vergilerden muaf zikredilen Turnasuyu'nun dervişleri dokuz kişidir ki, bunlardan Şeyh Sa'di adlı şahsın kardeşi Yar Ali *tekke*dâr olarak kaydedilmiştir.¹⁵

Tablo 1: Şeyh Piro (Abdal) Zaviyesi Görevlileri (1455)

	Görevliler	Görevleri	Açıklama
1	Şeyh Piro	Tekkedâr	<i>El Muafiye: Ta'allukât-ı Abdal, tekke</i> dâr dervişlerdir, bir müd dahi çeltük ekilir, 11 nefer.
2	Hüseyin oğlu Şeyh Saidî	Zaviyedâr	
3	Şeyh Saidî'nin kardeşi Yar Ali	Zaviyedâr	
4	Şeyh Piro'nun kardeşi Abdusselam	Zaviyedâr	
5	Abdusselam'ın kardeşi Pir Budak	Zaviyedâr	
6	Murad oğlu Mahmud	Zaviyedâr	
7	Şeyh Mahmud	Zaviye hizmetkârı	
8	Ahi	Zaviye hizmetkârı	
9	Enük / veya Etük	Zaviye hizmetkârı	
10	Mahmud Fakih (İmam)	Mülazım-ı Cami	
11	Şemseddin oğlu Ahmed	-	

Turnasuyu'nda kurulup civar köylerde ve mezralarda yaşayan halk üzerinde dinî yaşayış ve inanç bakımından etkili olduğu ve Şeyh Piro'nun ecdadından "Abdal" adlı bir derviş tarafından tesis edildiği anlaşılan zaviyenin 16.yüzyılın ikinci yarısında da aktif durumu gözden kaçmamaktadır. Nitekim II. Selim devrinde (1566-1574) yapılan vakıf kayıtlarında bu zaviyeden "*ta'allukâtı Abdal, kadimlik yurdları ile zâviye*dârlardır (...) *evlâd-ı fâtihi vilâyet*" denildikten sonra Piri oğlu Mahmud, Mehmed oğlu Ramazan, Süleyman oğlu İbrahim ile Mesud, Bayram, Ahmed, Ali ve Mustafa adlı şahısların Sultan hükmüyle Turnasuyu'nun malikâne gelirlerini müştereken tasarruf hakkına sahip oldukları beyan edilmiştir.¹⁶ Söz konusu kayıta "*evlâd-ı fâtihi vilâyet*" ifadesine yer verilmesi, zaviye kurucusu dervişin bölgenin fethine bizzat katıldığı habercisidir.

1643 tarihinde yapılan kayıtlarda ise Turnasuyu köyündeki Abdal zaviyesinin eski etkinliğini yitirdiği; Mustafa oğlu Hasan, Mehmed oğlu Mehmed ve Hüseyin oğlu Ali adlı üç kişinin zaviyedar yazıldığı

¹⁵ Yediyıldız-Üstün, *Ordu Yöresi-II*, s. 322; Bu tarihte Mahmut Fakih, ilerlemiş yaşına rağmen Abdal Tekkesi camiinde görevine devam etmektedir. Tekkede görevli diğer şahıslar Mahmut Fakih'in kardeşi Derviş ile oğlu Mehmet, İbrahim oğlu Sadullah, Ahmet oğlu Sa'id, Ahmet oğlu Kaya, Abdüsselam oğlu Nasuh ve Yâr Ali oğlu Süleyman şeklindedir.

¹⁶ *BOA, TT*, nr. 557, s. 31.

görülmektedir. Ayrıca Şaban oğlu Molla Abbas adlı kişinin de, yukarıda bahse konu caminin imam-hatibi olarak kaydedildiği görülmektedir.¹⁷

Netice olarak, Ordu sahillerine ne zaman ve nereden geldiği konusunda kesinleşmiş bilgiler bulunmayan Abdal adlı dervişin kurduğu bu zaviye, bölgenin Müslüman Türk yerleşimine açılması ve kırsal yaşamın organize edilmesinde öncü rol oynamıştır. Söz konusu zaviyenin, bir Cuma cami ile iç içe olması, Anadolu Abdallarını münhasıran Batınî gösteren çevrelerin amacına uygun düşmediğini de burada ifade etmeliyiz.

Sâmit Abdal (Karacaömer)

Abdalân zümresinin Ordu yöresindeki temsilcilerinden biri de Sâmit Abdal'dır. Hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Sâmit Abdal adına Ordu yöresinde Süleymanbeylü, Şeyhalibeylü ve Başağrı adlı üç köyün kayıtlarında rastlanmaktadır. Bahsi geçen köylerden ilk ikisi sahile yakın iken Başağrı köyü Mesudiye'de yer almaktadır. Bu konudan bahseden 1455 tarihli tahrir defterindeki kayıtlardan biri şöyledir:¹⁸

"Mezra-i Süleymanbeğlü, tâbi-i Ordu, yurd-ı evlâd-ı Bayram Çelebi
El-Muâfiye: Kadimlik yurdlarıyla zâviyedârlardır, 5 nefer
Sâmit Abdâl v.Yavaş Abdâl / Mahmud Abdâl, birader-i mezkûr Sâmit
Abdâl
Bestam Abdâl, birader-i mezkûr Sâmit Abdâl / Bâyezid birâder-i mezkûr
Sâmit Abdâl
Hüseyin birader-i mezkûr Sâmit Abdâl"

Bu kısa kayıt bize çok kıymetli bilgiler sunmaktadır. İlk önce söz konusu beş neferlik derviş zümresinin yaşadığı Süleymanbeylü mezrasının, Bayram Çelebi adlı bir şahsiyetin nesline miras kaldığı; sonra da Yavaş Abdal oğlu Sâmit Abdal'ın kardeşleriyle birlikte bu mirasa ortak olduğu ifade edilmiştir. Başka bir deyişle Süleymanbeylü'de hem Bayram Çelebi'nin ve hem de Yavaş Abdal'ın oğullarının geniş arazilerinin varlığından söz edilmiştir. Burada kayda konu edilen Bayram Çelebi'nin *Hacımiroğulları Beyliği*'nin kurucusu Bayram Bey olduğundan kuşku yoktur.¹⁹ Nitekim köyün adının "*Süleymanbeylü*" olması da önemli bir ayrıntıya; Bayram Bey'in torunu Emir Süleyman Bey'e işaret etmektedir.²⁰ Konuyu aydınlatabilecek

¹⁷ Öz-Acun, *Orta Karadeniz-VII*, s. 216.

¹⁸ BOA, TT, nr. 13, s. 31.

¹⁹ Yediöldüz, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Ankara 1985, s. 41; Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul 1992, s. 241-244.

²⁰ Faruk Sümer, Emir Süleyman Bey'in kabrinin bu köyde olabileceğini söyler. Bkz. Faruk Sümer, *Tirebolu Tarihi*, İstanbul 1992, s. 43/3.

başka bir bilgiye de, Mesudiye ilçesinin Konacık köyüne tekabül eden Başağrı'nın kayıtlarında rastlıyoruz.

1455 tarihli tahrir defterinde bu köyden söz edilirken "*malikâne vakf-ı zâviye-i Ahmed Sâmit ez kâbel-i Süleyman Bey*"²¹ denilerek, köyün malikane hissesinin bizzat Süleyman Bey tarafından vakfedildiği ifade edilmektedir. Bu bilgi, Osmanlı öncesi dönemin bir uç beyliği olarak bölgeye hükmetmiş olan hanedana Sâmit Abdal'ın yakınlığı konusunda önemli ip ucu vermektedir. Zaten tahrir kaydında geçen "*kadimlik yurd*" ifadesi de bu durumu teyit etmekte; Sâmit Abdal'ın ceddinin fetih sürecine katıldığına ve bu yüzden de kendilerine, muhtemelen 1397'de Emir Süleyman Bey tarafından kılıç hakkı olarak yurt/yer verildiğine işaret edilmektedir.

Yine bu kayıttan Sâmit Abdal'ın ahfadıyla beraber burada yaşayıp zaviyesini tesis ettiği ve kardeşlerinin de Hüseyin, Bâyezid, Bestam Abdal ve Mahmud Abdal adlı kişiler olduğu neticesini elde etmek mümkün olmaktadır. 1485 tarihli kayıtlarda Sâmit Abdal'ın hayatta olmadığı, söz konusu köyde Şeyh Hasan oğlu Murad, Kulağuz oğlu Mahmud ve Sâmit Abdal'ın oğlu Turali Abdal'ın oturduğu ifade edilmektedir.²² Dervişlerin yaşadığı Süleymanbeyli ile coğrafik bütünlüğü bulunan Karacaömer'deki Cuma camii'nin ve meslek erbabı bazı Ahilerin varlığı da dikkate değer bir husustur.²³

Sâmit Abdal zaviyesine konu edilen köylerden diğeri de Ordu sahiline yakın bir yerde bulunan Şeyhalibeyli'dür. 1455 tarihinde burada iki sınıf insanın vergi muafiyetinden bahsedilmiş; bunlardan ilk grubun cuma camii görevlileri, diğeri grubun da "*tekyedâr derviş*" oldukları belirtilmiştir. Sözü edilen ikinci gruba ilgili kayıt şöyledir:²⁴

"El-Muâfiye: Tekyedâr dervişlerdir, kadimlikleriyle muaflardır. 8 nefer
Şeyh Ali Dede v. İvaz / Mü'min birader-i mezkûr Şeyh Ali Dede / Musa v.
Şeyh Çavlı
Hızır Fakih damad-ı Aykud Abdâl me'a tımar-ı Aykud Abdâl
Seydi Ahmed Fakih, müezzin-i câmi / İbrahim v. Musa / Hasan Abdâl
birader-i Ali Dede
Hüseyin v. Köpek, hizmetkâr-ı mezkûr Seydi Ahmed Fakih
Hisse-i Sâmid Ahmed v. Yavaş Abdâl, neferân / Tımar-ı Eynebey v. Çon
yeriyle İbrahim ve
İskender, hizmetkârân-ı zâviye-i Sâmit Abdâl"

Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki, konumuz olan dervişin tam olarak adı "*Yavaş Abdâl oğlu Sâmit Ahmed Abdal*"dır. Süleymanbeyli'de ikamet

²¹ BOA, TT, nr. 13, s. 368/169; Bu kayıt 1547'de de tekrar edilmiştir. Bkz. BOA, TT, 255, s. 261.

²² Yedi yıldız-Üstün, *Ordu Yöresi-II*, s. 298.

²³ BOA, TT, nr. 13, s. 35-37.

²⁴ BOA, TT, nr. 13, s. 41.

etmesine rağmen, ceddinin fetih ve iskân sürecine katkısı nedeniyle kendisine ve 8 neferlik derviş grubuna bu köyden de bir miktar arazi miras olarak kalmıştır. Derviş grubu içindeki Aykud Abdal, Hasan Abdal ve Şeyh Ali Dede gibi zevatın Sâmit Abdal'a yakın kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Süleymanbeylü'de olduğu gibi burada da bir Cuma Camii bulunmaktadır. Aykud Abdal'ın damadı Hızır Fakih ile Seydî Ahmed Fakih'in cami görevlisi olmaları dikkat çekmektedir. Cuma ve bayram gibi toplu kılınan namazlar için kullanıldığı anlaşılan Şeyhalibeylü köyündeki caminin bu tarihteki imam ise Yusuf Fakih'tir. 1547'de Şeyhalibeylü köyünde iki kişi zaviyedar yazılmıştır.²⁵

Bugün Kabataş ilçe merkezine tekabül eden Karay'da da 1455 tarihi itibariyle "*mülâzımân-ı câmi*" kaydedilen 10 kişiden ikisi için "*Şeyh Ümmet ve Ahmed evlâd Şeyh Sâmit, zâviyedârlardır, kadimlik yurtlarına muaflardır*" ifadeleri yer almaktadır.²⁶ Kayda konu olan şahısların, kahramanımız Sâmit Abdal ile bağı konusunda daha sonraki defterlerde bilgi olmadığı için, kesin bir yargıya varmak mümkün olamamaktadır. Sâmit Abdal zaviyesinin zamanla etkinliğini yitirdiğini, tarih içinde izine giderek rastlanmaz olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim tasarruf hakkı Sâmit Abdal ta'allukatına miras yoluyla intikal eden köylerin özel statülerine giderek son verildiği görülmektedir.²⁷

Tablo 2: Sâmit Abdal Zaviyesi Görevlileri (1455)

Görevliler		Görevleri	Açıklama
<i>Süleymanbeylü'de Olanlar</i>			<i>El Muafiye: Kadimlik yurdlarıyla zâviyedârlardır, dervişlerdir.</i>
1	Yavaş Abdal oğlu Sâmit Abdal	Tekkedâr	
2	Mahmud Abdal (Sâmit Kardeşi)	Zaviyedâr	
3	Bestam Abdal (Sâmit Kardeşi)	Zaviyedâr	
4	Bâyezıd (Sâmit Kardeşi)	Zaviyedâr	
5	Hüseyin (Sâmit Kardeşi)	Zaviyedâr	
<i>Şeyhalibeylü'de Olanlar</i>			
1	İvaz oğlu Şeyh Ali Dede	Zaviyedâr	
2	Mü'min (Şeyh Ali Dede oğlu)	Zaviyedâr	
3	Şeyh Çavlı oğlu Musa	Zaviyedâr	
4	Hızır Fakih (Aykud Abdal'ın Damadı)	Mülazım-ı Cami	
5	Seydi Ahmet Fakih	Müezzin-i Cami	
6	Musa oğlu İbrahim	Zaviyedâr	
7	Ali Dede oğlu Hasan Abdal	Zaviyedar	
8	Hüseyin, İbrahim ve İskender	Hizmetkâr-ı Zaviye	

²⁵ BOA, TT, nr. 255, s. 425.

²⁶ BOA, TT, nr.13, s.96.; Bu zümrenin 1485'te bir medresede müderrislik yaptığı anlatılmaktadır. Bkz. Yediyıldız-Üstün, *Ordu Yöresi-II*, s.144.

²⁷ Öz-Acun, *Orta Karadeniz-VII*, s. 217, 223.

Sonuç

Sonuç itibarıyla Ordu yöresinde faaliyet gösteren Abdâlân zümresine mensup dervişler, şüphesiz bunlardan ibaret değildir. Lakabı "*Abdal*" olmasa da, aynı meşrebe bağlı başka unsurların varlığından da kuşku duymamak gerekir. Bu kısa araştırmada, Ordu yöresinde varlığından haberdar olduğumuz Abdalların her birinin fetih yaparak yurt tutan savaşçı kimlikleriyle de tanındıkları görülmektedir. Bu özellikleri eski kayıtlarda "*evlâd-ı fâtihi vilâyet*" veya "*kadimlik yurdlarına muaf*" şeklinde yansımıştır.

Öte yandan Karadeniz sahiline bakan bölgede faaliyet gösteren Abdâlân zümresi, Kelkit Vadisi'nde olanlardan dini anlayış ve yaşayış bakımından farklılık göstermektedir. Sâmit Abdal, Şeyh Piro/Abdal ve Şid Abdal tarafından kurulan zaviyelerin her birinde fakihlere ve cami görevlilerine rastlanmaktadır. Bu durumun -devletçe belirli maksada matuf kayıt anlayışından kaynaklanmıyorsa- Sünnî kültür ve inanç ikliminden farklı bir anlam taşımayacağına işaret ettiği düşünülebilir.

Ordu yöresinin temel kaynakları olan tahrir defterlerinde "*Çepni*" imlasıyla çok sayıda yer ve şahıs adına atıf yapılmıştır.²⁸ Çepnilerin yaşadığı kırsal alanda kurulan ve faaliyet gösteren "*Abdal*" zümresine ait zaviyeler, aslında Ordu yöresi Çepnilerinin bölgeyi iskan sürecinin muhteva ve niteliğini ortaya koymaktadır. Hemen her köyde kayıtlara konu olan *fakîh*, *mevlana* ve *mülazım* gibi lakaplar; cami görevlileri veya ilmiye mensubu şahısların bu zaviyelerdeki mevcudiyeti de bu hususta belirleyici gibi görünmektedir.

---

²⁸ BOA, TT, nr. 13, s. 118,120, 182, 184, 240, 262.